
This is the **published version** of the bachelor thesis:

Sunyol Obrador, Alba; Retamero, Fèlix, dir. Landnám : l'inici de l'establiment viking a Islàndia. 2014. 43 pag. (811 Grau en Arqueologia)

This version is available at <https://ddd.uab.cat/record/131618>

under the terms of the license

Landnám

L'inici de l'establiment víking a Islàndia

Alba Sunyol Obrador

Universitat Autònoma de Barcelona

Agost 2014

Landnám: l'inici de l'establiment víking a Islàndia

Introducció	2
Les fonts escrites.....	7
El registre arqueològic.....	16
Aðalstræti	18
Hofstaðir	23
Vatnsfjörður	25
Grelutóttir	27
Mosfell (Hrísbrú)	27
Les granges	30
Les illes Fèroe.....	31
Groenlàndia	33
Conclusions.....	36
Bibliografia.....	39

El procés de colonització víking a les illes de l'Atlàntic Nord té diversos aspectes interessants per estudiar. El més conegut és el cas d'Islàndia, del que tenim fonts escrites que ens parlen del moment de l'assentament encara que siguin força més tardanes. Tot i així, gràcies a aquestes fonts l'interès pel conegut com a *landnám* sempre ha estat present en les societats nòrdiques. Majoritàriament hi ha hagut molt d'interès en saber la datació exacta de l'arribada a les illes, que ha coincidit arqueològicament amb la que apareix als textos. També s'ha investigat molt l'impacte ambiental que genera l'arribada de les persones a medis on abans no hi havia viscut mai ningú de manera permanent. L'època de l'assentament està datada entre el 874 i el 930, quan es va dur a terme la primera assemblea o *thing*, i sembla que en tants pocs anys ja hi va haver canvis dins de la societat. L'estudi dels primers assentaments de l'illa permetrà veure com s'organitzaven els víkings quan arribaven, si seguien els mateixos patrons d'assentaments i mode de vida que tenien a Escandinàvia o si van introduir canvis per a adaptar-se al nou medi.

The Norse colonisation of the North Atlantic islands can be an interesting subject to study in many ways. Iceland is the most known case, of which we have written sources that explain the settlement even though they were written several centuries later. However, it is because of these late sources that the settlement of Iceland has always been an interesting topic for the Norse societies. The main focus of study has always been the exact settlement date, which is the same in the texts as in the archaeological data. The environmental impact has also been studied a lot, since it is a unique case of people settling a new land where no one had lived permanently before. The settlement age is dated between 874 and 930, when the first assembly or *thing* was held, and it looks like in just a few years the society had already changed a bit. The study of the first settlements will allow us to see how the Norse organised themselves when they arrived, if they followed the same settlement patterns and lifestyle they had back in their origin countries or if instead they introduced some changes to adapt to the new land.

Introducció

Ja fa molt de temps que la presència dels víkings a l'Atlàntic Nord és un tema comú d'estudi entre els interessats en l'època medieval al nord d'Europa. Un dels grups més antics en tractar aquest tema és la *Viking Society for Northern Research*, fundada el 1.892 a Londres llavors amb el nom de *Viking Club* o *Orkney, Shetland and Northern Society*. Aquesta societat es va crear amb la intenció de fer trobades entre persones interessades en l'edat medieval al nord d'Europa, concretament a les illes de l'Atlàntic.

Des del 1896, la *Viking Society for Northern Research* publica anualment una revista anomenada *Saga-Book* en la que es presenten, a més d'unes actes resumides de les seves reunions, articles d'investigació i ressenyes de llibres o d'altres articles. En les diverses publicacions han aparegut alguns articles científics interessants parlant de l'ocupació víking de les illes, i també d'altres discutint les sagues, les fonts

escrites de l'època que apareixen referenciades en el mateix títol de la revista i que van ser durant força temps gairebé l'única eina d'estudi de les primeres societats que van viure a les illes (Viking Society for Northern Research 1896).

Al llarg del segle XX, les sagues van deixar de ser la única font d'informació gràcies a l'arqueologia. S'han excavat diversos assentaments, i un dels grups de recerca més coneguts que treballa a Islàndia actualment és el *Mosfell Archaeologic Project*, dirigit per Jesse Byock. Aquest projecte de recerca es caracteritza pel treball interdisciplinari, no utilitza només l'arqueologia sinó que intenta relacionar sempre els resultats amb les sagues islandeses. Treballen a la vall del Mosfell, una zona on hi ha diversos assentaments medievals que arriben fins a l'època de l'assentament (*landnám*) i que a més apareix sovint mencionada en algunes de les sagues, com la de Egil Skallagrímsson (Byock et al. 2013). Byock és un investigador que s'ha centrat molt en l'estudi d'Islàndia, i a part de les pròpies excavacions que ha dirigit ha fet altres publicacions de caire més general que ofereixen una visió global de l'època víking a Islàndia, incloent el moment de l'assentament, com ara el llibre *Viking Age Iceland* (Byock 2001).

Un altre arqueòleg que podem destacar és Orri Vésteinsson, que des del 1991 ha estat excavant Hofstaðir. A part dels diversos articles relacionats amb aquest destacat jaciment (Fridriksson et al. 1997, Fridriksson i Vésteinsson 1998), també és l'autor d'altres articles que tracten els aspectes més importants del *landnám* (Vésteinsson 1998), i ha realitzat alguns estudis analitzant l'impacte ambiental d'aquest assentament (Simpson et al. 2003, Vésteinsson et al. 2002).

Quan parlem de *landnám* ens estem referint al procés d'assentament dels víkings a les diverses illes de l'Atlàntic Nord. De fet, *landnám* és un terme d'origen islandès que significa literalment “prendre la terra”. Normalment s'ha plantejat que va començar el segle IX a les illes Fèroe fins arribar a l'actual Canadà (Vinland) el segle XI, passant per l'establiment a Shetland, Islàndia i Groenlàndia. Pel que fa al cas concret d'Islàndia, se li suposa un inici a finals del segle IX, amb pobladors de procedència sobretot noruega. Es considera que el final del període de *landnám* és el 930, quan es va fundar la Mancomunitat Islandesa (o Estat Lliure Islandès). Malgrat això, el període víking arriba fins a mitjans del segle XIII (fins el 1264 quan va passar a estar sota domini noruec), i el poblament de l'illa no va acabar abruptament el 930 sinó que va seguir fins a principis del segle XI.

Hem de tenir en compte que ens trobem davant d'un cas gairebé únic. El poblament d'Islàndia el segle IX va suposar l'arribada de persones a un lloc on prèviament mai abans hi havia hagut una presència estable de gent. S'ha especulat que podrien haver-hi viscut alguns ermitans irlandesos anteriorment, però a part d'alguna font escrita no s'ha trobat cap resta arqueològica que demostrï la seva estada, així que encara que hi haguessin estat, hauria sigut de manera puntual i no van suposar cap impacte a l'illa. Aquest fet, la població tan tardana d'Islàndia, ha propiciat l'interès per la investigació d'aquesta època i per l'impacte mediambiental que té l'acció humana sobre un paisatge.

Les principals fonts escrites sobre aquest moment són les sagues islandeses i alguns altres llibres, que en alguns casos parlen del *landnám* tot i que des de la distància, ja que van ser escrites entre els segles XII i XIII, més de 200 anys més tard. Tot i així, són unes bones fonts que descriuen com va ser el poblament de l'illa segons la tradició oral, barrejant llegenda i mite amb la pròpia història i el record dels primers pobladors. Els llibres que expliquen més clarament el procés de *landnám* són *Íslendingabók* o *Llibre dels islandesos* escrit per Ari Thorgilsson, conegut com Ari el Savi, i que és de principis del segle XII, i *Landnámabók* o *Llibre de l'assentament*, un llibre del qual només es conserven versions del segle XIII però del que es creu que Ari el Savi podria haver estat un dels autors que va contribuir a escriure'l.

En ambdós llibres es data l'assentament del primer víking a partir del 870 (concretament a *Íslendingabók* es diu que va ser el 870 i a *Landnámabók* es proposa el 874), i tots dos coincideixen a anomenar-lo Ingólfur Arnásson. A *Landnámabók* s'explica que abans de l'assentament definitiu de Ingólfur, ja s'havien dut a terme diverses expedicions des de Noruega, en les que alguns havien passat períodes curts de temps a l'illa d'uns mesos com a màxim, però que no va ser fins el 874 que algú hi va anar amb la intenció d'establir-s'hi permanentment (Gronlie 2006; Ellwood 1898).

Aquesta datació coincideix amb la que s'ha pogut establir arqueològicament. La datació amb radiocarboni no és gaire bona per a aquest moment, i de fet en alguns articles (sobretot ja antics) es proposa una data del primer establiment força més antiga trobada mitjançant aquest sistema. No obstant, hem de tenir en compte que aquestes datacions estan fetes a partir de mostres de fusta de les primeres fases

d'alguns jaciments (ex. Reykjavík), i aquestes poden aportar una data enganyosa. En els mateixos jaciments on les fustes han donat una datació del segle VIII, les datacions de les mostres de llavors carbonitzades sí que coincideixen amb les fonts escrites. La fusta és un element constructiu que pot provenir d'arbres que han estat talats molts anys abans de ser utilitzats, o fins i tot pot ser que els arbres que es talin ja faci temps que estan morts i per això donin una data tan anterior. En canvi, les restes de llavors segur que daten el moment en que es van cremar i per tant s'havien emmagatzemat per al consum, no aporten dates anteriors.

De totes maneres, la manera més habitual de datar els jaciments més antics d'Islàndia és a partir de la tefrocronologia, és a dir, de l'estudi de capes de cendra que s'han dipositat per erupcions volcàniques. Hi ha una tefra coneguda popularment amb el nom de *tefra landnám* datada mitjançant l'estudi de nuclis de gel de Groenlàndia cap al 871 més menys 2 anys. Aquesta datació es fa observant els horitzons que queden al casquet glacial de l'illa, que són similars a les anelles de creixement dels arbres (dendrocronologia) i marquen el cicle anual de congelació. La tefra *landnám* apareix habitualment just per sota de les primeres construccions o fins i tot en la torba utilitzada en les parets d'aquestes. Un altre sistema per a datar aquesta arribada és la palinologia, mitjançant els canvis ambientals que apareixen de cop al registre palinològic es veu quan arriben les persones, que provoquen un fort impacte sobre les espècies vegetals. Tot i així aquest darrer sistema no és tan utilitzat perquè amb la tefrocronologia ja es pot solucionar la datació (Sveinbjörnsdóttir et al. 2004).

Així doncs, la discussió sobre la data concreta d'arribada sembla que ara ja és un tema tancat i s'ha acceptat amb els nous mètodes de datació que la data que aportaven les fonts escrites era correcta. D'altra banda, també hi ha hagut interès sobre l'origen dels primers pobladors. Deixant de banda la presència o no d'ermitans irlandesos, s'ha volgut saber si provenien tots d'una mateixa regió, si eren tots d'Escandinàvia o si, en canvi, provenien dels establiments víkings ja anteriors de les illes britàniques.

Segons les fonts escrites, els pobladors venien majoritàriament de Noruega, ja que relacionen l'arribada d'aquests a Islàndia amb la coronació del primer rei de Noruega, Harald I de Noruega. També es parla de la possibilitat de dones i esclaus obtinguts en saquejos a les illes britàniques i que van acompanyar els homes

(d'origen escandinau) a Islàndia. De fet, arqueològicament no hi ha res que demostrï que la procedència hagi de ser únicament noruega, podria ser de qualsevol part d'Escandinàvia ja que la cultura material era molt similar per a tots els vikings i no permet determinar un territori concret. El que sí que s'ha pogut demostrar fent estudis d'ADN de la població actual són uns orígens majoritàriament entre escandinaus i britànics, que estarien d'acord amb les fonts escrites (Helgason et al. 2000).

En aquests moments a Islàndia trobem una societat descentralitzada tot i que estratificada. Es va passar de les típiques societats estatals escandinaves a societats aparentment igualitàries, on hi havia una jerarquia però que tampoc era molt marcada. Principalment hi havia la figura dels *godar* (cabdills), caps polítics que tenien una certa autoritat però que no controlaven la producció ni podien limitar l'accés dels grangers als recursos (Byock 2001).

Tant la cronologia com l'origen dels islandesos són aspectes que han estat àmpliament estudiats, i que han aportat grans coincidències entre les fonts escrites i el registre arqueològic. Malgrat això, no s'ha de pensar que tot el que apareix a les fonts és real. Com ja s'ha comentat, aquestes van ser escrites segles després dels fets, així que no són un relat contemporani. De la mateixa manera, com qualsevol altra font literària, no ens trobem davant d'un relat objectiu, sinó que segurament darrera hi havia unes intencions (per exemple legitimar unes terres a un grup de persones demostrant que els seus avantpassats van arribar-hi durant el període de l'assentament) i, a més, la descripció es veu afectada per el mode de vida del moment, es projecten formes d'assentament de l'època al passat.

Així, només d'estudiar una mica més aquests textos veurem que hi ha errors que afecten un aspecte que també ha estat estudiat però no tant com els altres dos, el propi establiment. Per exemple, una de les primeres coses que ens diu Ari el Savi a *Íslendingabók* sobre Islàndia és que quan Ingólfur hi va arribar, l'illa estava totalment coberta de boscos, des de les muntanyes fins a la costa. Si bé és cert que hi havia més arbres dels que hi ha actualment, estudis palinològics demostren que a moltes zones ja no hi havia boscos en aquell moment: a partir dels 300 metres d'alçada, en planes properes a la costa, àrees on el vent hi arriba massa directament, etc. Hi ha diversos casos similars, però en canvi també apareixen referències interessants sobre disputes pels escassos recursos de l'illa, problemes per erupcions

volcàniques... La millor manera per entendre realment com va ser aquest assentament serà comparant aquestes descripcions amb el registre arqueològic.

Per tant analitzarem les fonts escrites juntament amb alguns dels jaciments més antics d'Islàndia amb l'objectiu d'entendre com va ser aquest establiment, cercant les coincidències i diferències entre ambdós registres i les opinions dels investigadors actuals respecte aquesta qüestió.

Les fonts escrites

Tal com hem explicat a la introducció, la primera font per a cercar informació sobre com va ser l'establiment víking a Islàndia són les sagues islandeses juntament amb el *Íslendingabók* (*Llibre dels islandesos*) i el *Landnámabók* (*Llibre de l'assentament*).

Les sagues són molt importants pels islandesos, representen un símbol de la seva societat. Són considerades el millor testimoni del seu passat, i mostren una manera de pensar i de fer que encara conserven. De fet, a les sagues hi tenim les millors representacions de com eren les societats escandinaves paganes abans de que hi arribés el cristianisme, són una obra fonamental de la literatura medieval (Sveinsson 1956).

Els dos llibres que acompanyen les sagues ens parlen dels primers colonitzadors de l'illa, si bé de diferent manera. Cal dir que a *Íslendingabók* l'autor, Ari el Savi, comença per justificar els seus coneixements: no s'està inventant una història ni està escrivint uns fets que ha sentit de qualsevol persona, sinó que té fonts fiables, gent de confiança. Això, tot i que no hagi de significar que tot el que aparegui escrit sigui cert, com a mínim demostra unes intencions per part de l'autor de relatar una història real (si bé sempre pot afegir elements inventats sota aquesta premissa, sabent que el lector creurà el que ell hagi escrit). El llibre està dividit en deu capítols, i sobretot ens són d'interès els dos primers.

En el primer capítol s'emmarca cronològicament l'inici de l'assentament, durant el regnat de Harald I de Noruega, concretament el 870 dC. Es fa referència al primer poblador, Ingólfur Arnarson, que també apareixerà a *Landnámabók*, es descriu l'illa en aquells moments (segons diuen coberta d'arbres, un fet que podrem contrastar posteriorment amb dades palinològiques) i s'esmenta que hi vivien alguns cristians

irlandesos (anomenats *papar*) que davant de tants pagans van decidir abandonar l'illa.

El monjo Dicuil va escriure el llibre *De mensura orbis terrae* a principis del segle IX, i hi fa una descripció de les illes de l'Atlàntic. Parla d'una illa, *Thule*, que s'ha identificat amb Islàndia (González Marrero 2010). Segons el que explica el llibre, el 795 uns *clerici* haurien viscut allà durant uns mesos, del febrer fins a l'agost. Aquests clergues podrien ser els *papar* que s'esmenten al *Llibre dels Islandesos*, i que haurien anat realitzant petites estades a l'illa fins a finals del segle IX.

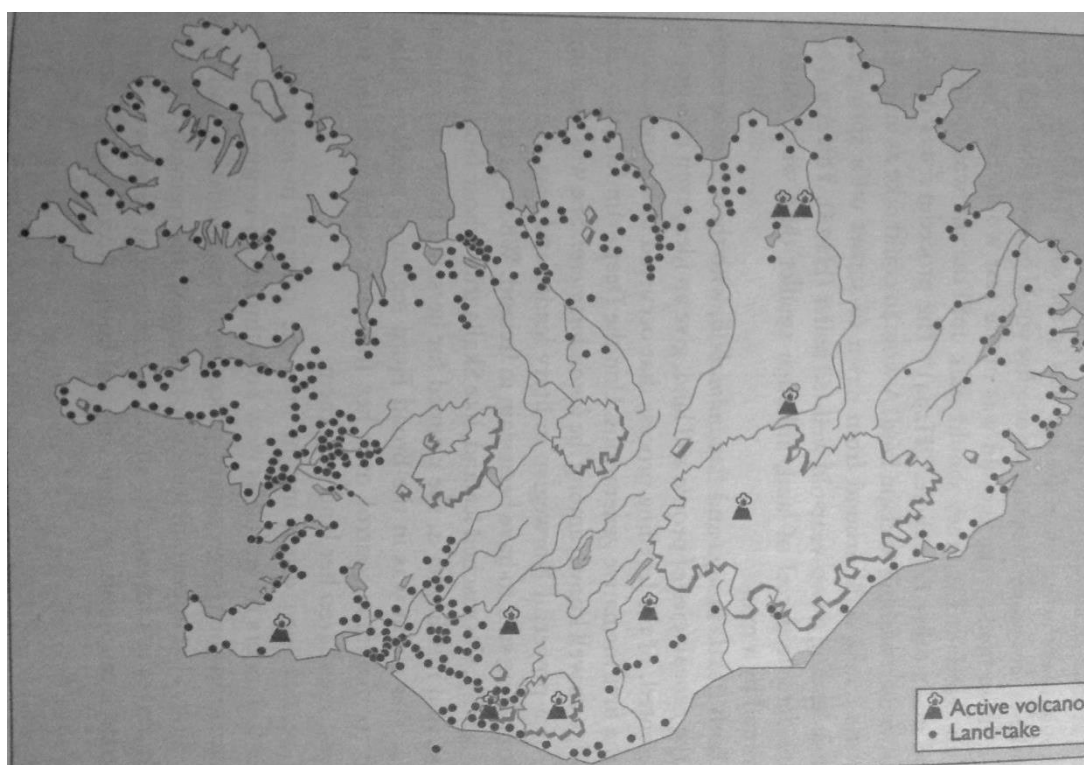
També es parla del fet de que aquesta gran marxa de gent de Noruega cap a Islàndia va propulsar la creació d'un impost per part del rei, per tal d'evitar que la terra originària quedés despoblada. El segon capítol llista alguns dels pobladors que van arribar i on es van assentar, i ens parla d'un personatge concret, Ulfljótr, que va ser qui va portar les lleis noruegues a les noves terres.

El *Llibre de l'assentament* narra de manera més detallada l'arribada dels escandinaus, sobretot noruecs, a l'illa d'Islàndia, dedicant molt més text a cada poblador i la seva família. Aquest llibre seria una compilació de textos escrits per diversos autors, entre ells Ari el Savi que s'hauria encarregat de la major part del llibre, escrivint sobre el descobriment de l'illa i l'assentament a la part nord, sud i oest. Kolskegg Asbiornson hauria escrit la part sobre l'assentament a l'est de l'illa (Ellwood 1898).

Hi ha diferents versions del *Llibre de l'assentament*, còpies que es van fer amb el pas del temps i que presenten lleugeres diferències. La versió més antiga és el *Styrmisbók*, la còpia de Styrmir Kárasen del *Landnámabók*, feta cap al 1220. En aquesta còpia, Styrmir va afegir nova informació però sempre de fonts fiables segons es pensa. Després tenim còpies més modernes que també van afegir més text sobre la còpia de Styrmir, les versions de Sturla i la de Haukr (ambdues escrites entre finals del segle XIII i principis del XIV) en les que s'hauria utilitzat com a font sagues i altres textos de ficció i que per tant presenten un relat que ha de ser més ben examinat ja que no tot el que hi ha escrit és cert. Tanmateix, hi ha una altra versió, el *Melabók* que sí que hauria estat una còpia més fidel al *Styrmisbók*, però que es va perdre gairebé totalment. Finalment hi ha el *Thórdarbók* del 1670, que seria una

còpia del *Melabók*. Cada còpia pot haver afegit text propi, però l'important és que totes transmeten el *Landnámabók* original d'Ari el Savi (Benediktsson 1966).

Sigui com sigui, el llibre està dividit en 5 parts, i al mateix temps cadascuna d'elles en diversos capítols. La primera part està dedicada al descobriment de l'illa i el poblament per part dels primers víkings que hi van anar. Les altres quatre parts descriuen cadascuna un sector de l'illa (nord, sud, est i oest), explicant les famílies que hi van arribar i on i com s'hi van assentar.

Assentaments segons el *Llibre de l'assentament* (Byock 2001, p. 85)

El llibre comença emmarcant cronològicament el descobriment d'Islàndia esmentant diversos personatges rellevants de l'època; el Papa de Roma era Adrià, Alfred el Gran rei d'Anglaterra, Harald I el rei de Noruega, etc. També està descrit des d'on és més ràpid viatjar cap a Islàndia des de Noruega (des de Stad), i quants dies es triga també navegant fins a Groenlàndia i fins a Irlanda, amb la finalitat de situar encara millor l'illa d'Islàndia.

Seguidament, el llibre parla de diversos personatges que “descobreixen” l'illa. No diu cap data però se suposa que aquests primers contactes van ser dins del marc cronològic que s'ha donat al principi per a l'establiment. El primer en descobrir l'illa

va ser Naddoddr el víking, que la va trobar en desviar-se del seu viatge cap a les illes Fèroe i que en arribar-hi va buscar assentaments humans però no en va trobar cap, així que va marxar. Naddoddr va anomenar l'illa *Snaeland*, terra de neu. Entre la resta d'expedicions es pot destacar la de Floki, que va anar primer a les Shetlands. S'explica com va trobar l'illa, deixant anar corbs i seguint la direcció cap a la que volaven els que no tornaven, ja que significava que allà hi havia terra. Floki va passar un temps a l'illa, al sud, on hi havia recursos abundants com ara peix i grans rius. Tanmateix, van passar-hi una primavera molt freda, i Floki va anomenar l'illa *Ísland*, terra de gel, degut al gel que va veure al nord de l'illa (nom que ja es mantindria fins l'actualitat). Floki va acabar tornant a Noruega després d'haver de passar més temps del que hauria volgut a Islàndia, fins i tot passant-hi un hivern. De fet, Floki no va tenir gaires coses bones a dir de l'illa després de la seva mala experiència, però alguns dels seus companys de viatge sí que van explicar millors històries que van animar altres persones a anar-hi.

Diversos personatges van arribar a l'illa i s'hi van estar per períodes curts de temps, normalment quan arribava l'hivern marxaven per la dificultat que tenien d'obtenir recursos. Finalment es parla de l'expedició de Ingólfur Arnarson, que ja va anar a Islàndia amb la intenció d'establir-s'hi. El *Llibre de l'assentament* dona la data exacta d'aquest viatge, 874, que és quatre anys més tard que la data que apareix al *Llibre dels Islandesos*. Ingólfur hi va anar acompanyat d'altres víkings i quan va arribar a l'illa cadascú va anar per separat a buscar un tros de terra on construir la seva granja. Ell es va dedicar a buscar un dels pals principals del seu vaixell que havia llençat des del mar, ja que havia jurat que s'establiria allà on fos. Pel camí a la recerca dels pals Ingólfur topa amb diversos entrebancs incloent revoltes d'esclaus, assassinats de companys que havien arribat amb ell, etc. Ingólfur va acabar trobant els pals al lloc que ara es coneix com a Reykjavík, al sud-oest de l'illa. Al llibre es descriu una mica més la vida de Ingólfur, s'esmenta, per exemple, que el seu fill Thorstein va ser qui va fundar el primer *thing* (assemblea).

A partir d'aquest primer poblador, altres persones van arribant i es van assentant. Normalment s'explica qui és aquesta persona que arriba a l'illa, que sol ser un cap de família o un cabdill, quins són els seus motius per a anar-hi, on s'estableix i com ho fa de manera molt general. No s'explica en cap moment com s'organitzaven els nous pobladors, però a partir del text es pot entendre que cada cabdill arribava i

es construïa la seva pròpia granja independent al tros de terra que trobava més adient.

Entre els motius que van dur a tanta gent a marxar del seu país hi tenim des de la política de Harald I de Noruega (millor exemplificat amb la saga d'Egil, comentada més endavant) fins a personatges que cercaven noves terres, o que en alguns casos, com el de l'exemple (cinquena part, capítol X), havien de fugir després de cometre un crim:

Ozur the White was the name of a man who was the son of Thorleif of Sogn. Ozur committed a manslaughter in holy places in the Uplands when he was tending the bridals of Sigurd Risi; on that account he had to flee away to Iceland, and there he settled first all the land of the Holts between Steer's-river and Hraun's-brook. When he committed the manslaughter he was seventeen years old.

A cadascuna de les parts dedicades a una zona diferent de l'illa, abans d'introduir les històries dels nous pobladors trobem una breu descripció de com és el lloc, anomenant algunes de les seves característiques més importants i com de ràpida va ser la seva ocupació. Tenim per exemple l'inici de la cinquena part, abans de començar el primer capítol:

Here begins the Landnam in the Southern Firths, which had the highest reputation of all Iceland, both on account of the richness of the land and on account of those Chieftains who settled there, both learned and unlearned.

Així explica breument com va ser la ocupació d'aquesta zona, i més endavant, encara en aquesta introducció abans de començar a parlar dels pobladors, explica un dels problemes de l'assentament:

Some that came out first settled close to the mountains and marked out for themselves the best land, as their cattle selected the pasturage between the coast and the mountain. Those who came out later on, deemed that the former settlers had appropriated too extensive lands to themselves; but King Harald made them agree to this, that no man should appropriate more land to himself than he and his ship's crew could carry fire across in one day.

S'entén que la manera que hi havia de repartir la terra no semblava prou justa i per això el rei Harald I de Noruega va haver d'intervenir, posant la norma de que ningú podia tenir més terra de la que ell i la seva tripulació podien recórrer durant un dia amb foc. En alguns capítols, quan es parla de famílies concretes, es descriu aquest moment en el que caminaven duent foc, en referència a aquesta llei.

Tot i així, les terres que van reclamar molts eren massa grans, i en les següents generacions van acabar repartides (venudes) entre nouvinguts i esclaus alliberats. Els propietaris van veure que calien molts pocs treballadors per a les granges, i tenir-ne més no augmentava la productivitat sinó que simplement augmentava el nombre de persones que s'havien d'alimentar. Així, es van alliberar molts esclaus que van passar a ser també propietaris, facilitant encara més la ràpida colonització de l'illa (Byock 2001).

Tenint en compte les dificultats de viure en un territori complicat com és l'islandès, no és gens sorprenent veure descrites discussions entre les diferents famílies pels recursos. Així per exemple trobem al segon capítol de la quarta part una discussió sobre l'explotació d'un riu:

Then Sæmund sent Hrolleif to Ingimund the Old; Ingimund placed him down in Odds-ridge opposite Hof. He had the fishing in Vatnsdale river with Ingimund, on such terms that he was to quit the river when the men of Hof came to fish in it, but he would not quit it for the sons of Ingimund, so they fought about the river; this was told to Ingimund.

En comparació amb els llocs d'on venien els recursos eren molt més escassos (no hi havia gaires arbres, molt poques espècies d'animals locals). No va ser, per això, la única dificultat, ja que la pròpia geografia de l'illa també podia suposar problemes, per exemple al dotzè capítol de la quarta part trobem com l'erupció d'un volcà va afectar uns habitants:

Gnup went to Iceland on account of his own and his brother's manslaughters and settled land between Kuda-fleet and Isles-river, and all Swans Haunts (Alftaver); there was a great standing-water then and swan catches thereon. Molda Gnup sold from his landtake to many men, and it became thickly peopled, until the earth-fire i.e. lava flowed adown there; when they fled westward to Head-Brink (Hofda-

brekka), and made there tent-dwellings in the place which now is called Tent-field (Tjaldavöllr).

Pel que fa a l'origen dels nous pobladors, malgrat ser majoritàriament de Noruega segons els relats, també s'esmenta que alguns d'ells venien d'altres llocs, com veiem a la cinquena part on ens parla d'una família escocesa o irlandesa:

Hildir and Hallgeir and their sister Ljot were all descended from a stock in the Western Islands, (6) they came to Iceland and took up land between the Fleet and the Rang-river, the whole of the countryside of Eyjar up to Thvera.

6. That is from Scotland or Ireland.

Finalment, cal recordar que quan parlem del *Llibre de l'Assentament* se suposa que les històries provenen d'una tradició oral i que, per tant, són relats reals del que havia passat en generacions anteriors, però no hem d'oblidar que, a part de les manipulacions que l'autor pot fer d'aquestes històries amb l'objectiu que ell vulgui, la tradició oral també pot afegir elements fantàstics als relats característics de la cultura escandinava. Per exemple tenim al capítol IV de la quarta part la descripció d'un personatge, Thrasi, que podia fer màgia i canviar el curs de l'aigua:

Then when Lodmund was old, Thrasi dwelt at Skogar; he was skilled in the art of magic; it happened once upon a time that Thrasi saw one morning a great rushing forth of waters and with his magic power he turned the waters to the east of Solheimar. Then a thrall of Lodmund's saw this and said that the sea was rushing upon them from the north of the land. Lodmund was then blind; he bade the servant bring him in a bilge water tub what he called the sea, and when he brought it Lodmund said, "that does not seem to me to be sea water"; then he bade the thrall guide him to the water, "and stick thou my staffs-pike," he said, "into the water": and Lodmund held the staff clasped with his two hands, biting the ring in it at the same time; then the waters began to flow to the westward beyond Skogar again; and in this manner each would lead the waters away from himself, until they met at certain gorges, where they made peace on the terms that the river should run there where the way was shortest to the sea;

Com hem dit, hi ha moltes sagues que ens descriuen la vida de personatges que van viure a Islàndia, com a exemple tractarem la saga de Egil Skallagrímsson, ja que

hi apareix l'arribada a Islàndia i a més alguns dels llocs que se citen tenen una correspondència amb l'arqueologia. Aquesta saga va ser escrita cap al 1230 segurament per Snorri Sturluson, autor d'una de les sagues més famoses, la *Heimskringla*, que de fet és un recull de sagues sobre diferents reis de Noruega, i també autor de la Edda prosaica, un llibre que conté un resum de la mitologia nòrdica i un manual sobre poesia escàldica. Se li atribueix la saga d'Egil per les similituds a l'hora d'escriure entre aquesta i les que componen la *Heimskringla*, a més d'una coincidència cronològica.

La saga es pot dividir en dues parts; una primera que narra la vida del pare i el tiet d'Egil i que té molta més relació amb els dos llibres que ja hem comentat (*Íslendingabók* i *Landnámabók*) i una segona que se centra en explicar la vida del propi Egil (Bernardez 1984).

Egil Skallagrímsson va viure entre el 910 i el 990 aproximadament, i va ser un poeta, un granger i un guerrer víking. Es descriu a la saga com un home lleig, morè, massa violent, valent, avar, i amb una part de bruixot (capaç de fer prediccions), tal com el seu pare i al contrari del seu germà i el seu tiet, que són descrits com homes nobles, atractius i bons guerrers. Per tant, l'obra ens està descrivint dos tipus d'home que es contraposen, i ens està recordant així que les sagues, malgrat estar parlant de llocs reals i de persones que sovint van existir realment, no deixen de ser històries fictícies.

En la primera part ja trobem crítiques a Harald I de Noruega similars a les que hi ha al *Llibre de l'assentament* que culpen al rei de la marxa de noruecs cap a altres terres per tal de poder mantenir la seva llibertat i no haver de sotmetre's a ell. De fet, la marxa de Skallagrím (pare d'Egil) i del seu pare, Kveldúlf, de Noruega es deu a la mort del germà, Thórólf, a mans del rei Harald després d'una disputa malgrat haver-li jurat fidelitat. Després d'això, tots dos decideixen abandonar Noruega i així no haver de sotmetre's a Harald, i marxen cap a Islàndia on Skallagrím s'establirà mentre que Kveldúlf morirà durant el viatge.

Pel que fa a l'establiment de Skallagrím a l'illa, s'explica com va viatjar per l'illa fins a trobar un bon lloc on va passar un primer hivern juntament amb la tripulació amb la que havia arribat, però un cop va acabar l'hivern va reclamar unes terres i

una part d'aquestes les va distribuir entre els mariners, fent, per tant, que cadascú tingués la seva pròpia granja.

Skallagrím dio tierras a sus marinos. A Ani le dio tierras entre el Langá y Háfslaekjar, y vivió en Ánabrekka. [...] A Thorbjúrn Krum le dio tierras a lo largo del Gufuá, igual que a Thórd Beigaldi; Krum vivió en Krumhóllir, y Thórd, en Beigaldi. A Thórir Thurs y a sus hermanos les dio tierras por encima de Einkunnir y hacia el oeste de allí, hacia el Langá;

Després de descriure això i les diverses aventures de Skallagrím, la saga parla per fi del seu protagonista, Egil Skallagrímsson. Narra també diverses aventures que són més o menys certes, però el que és interessant són els llocs que apareixen mencionats. Un paràgraf que cal citar és cap al final de la saga, Egil ja ha mort i es descriu com van dur el seu cos a Mosfell, concretament en una església a Hrísbú en la que, segons diu l'autor, anys després, quan van construir la nova església, van excavar el cementiri i van trobar-hi les restes d'Egil. Aquest fragment és important precisament perquè l'equip del *Mosfell Archaeologic Project* ha excavat l'església antiga de Hrísbú i altres edificis d'època viking que hi havia al costat.

Y dice la gente que Thórdís mandó llevar a Egil a la iglesia, y hay pruebas de que cuando se hizo una iglesia en Mosfell derribaron la iglesia que Grím había mandado construir en Hrísbú, y excavaron el cementerio de la iglesia. Bajo el lugar del altar encontraron huesos humanos, y eran mucho mayores que los huesos de otras personas. La gente piensa, por lo que contaban los ancianos, que debían ser los huesos de Egil.

Sigui com sigui, llegint les diverses fonts escrites es pot concloure que a partir del segle IX van començar les expedicions de víkings cap a Islàndia, que el primer en establir-se de manera definitiva va ser Ingólfur l'any 874 i que a partir d'aquell moment diverses famílies van anar arribant, quedant-se cadascuna amb un tros de terra i construint la seva granja independent. No podem oblidar que totes les fonts són de com a mínim dos o tres segles més tard que el moment que ens estan relatant i per tant estan sota la influència del que estan vivint en aquell moment. La societat ja medieval en la que es trobaven immersos els escriptors d'aquestes fonts fa que no puguin donar-nos una visió totalment objectiva del passat, a més dels possibles interessos que hi poden haver al darrera, ja siguin legitimar unes terres o llinatges o

bé emfatitzar aquest esperit islandès mitjançant herois i criticant els antics reis noruecs (sovint veiem grans crítiques a Harald I de Noruega) en un moment en el que l'illa està sota el seu poder, ja que a mitjans del segle XIII els *godord* van acabar acceptant la submissió d'Islàndia signant el *Gamli Sáttmáli*, un pacte amb Haakon IV de Noruega que acabava amb l'Estat Lliure d'Islàndia. Tot plegat ho contrastarem amb les dades que ha aportat l'arqueologia.

El registre arqueològic

Una de les primeres qüestions que va intentar resoldre l'arqueologia quan va començar a estudiar la presència dels víkings a l'illa d'Islàndia va ser comprovar si les dates que aportaven les fonts escrites eren correctes o no. El millor mètode de datació utilitzat és la tefrocronologia, la datació per capes de cendra que han produït erupcions de volcans i que han deixat una marca al nucli de gel de Groenlàndia que permet datar-les. La coneguda com a tefra *landnám* ve donada per l'erupció del volcà Vatnaöldur de l'any 871. La tefrocronologia és de moment gairebé l'únic mètode de datació utilitzat a l'illa ja que altres mètodes més comuns, com el carboni 14, poden donar dates equivocades. Degut a la baixa densitat de boscos i el canvi de vegetació que hi va haver amb l'arribada dels víkings, la fusta pot donar datacions errònies ja que pot provenir d'arbres que morissin molts anys abans o fins i tot pot ser fusta importada i que per tant també ha estat talada temps abans de la seva utilització (Sveinbjörnsdóttir et al. 2004).

Pel que fa precisament a aquesta vegetació canviant, també podem trobar molts estudis que mostren l'impacte de l'arribada humana a Islàndia, els efectes de les noves espècies i de la tala massiva d'arbres. Actualment només un 1% de l'illa està recoberta de boscos i menys d'un 25% d'altra vegetació; en el moment del *landnám* un 25% de la superfície tenia bosc i un 60% vegetació (Smith 1995). Les principals espècies d'arbres que hi havia durant el *landnám* són les mateixes que hi ha avui encara a l'illa: bedoll pubescent (*betula pubescens*) i *salix phylicifolia*. A partir dels 500 metres d'alçada no hi havia bedolls, només salzes, i entre els 300 i els 500 metres, sobretot en zones costaneres, tampoc hi havia bedolls. Tampoc hi havia arbres en zones costaneres oceàniques, en llocs massa exposats al vent, àrees inundables pels rius dels glaciars o en àrees volcàniques i camps de lava.

Els boscos es van veure reduïts ràpidament per la necessitat d'adquirir fusta per a construir edificis i també per a fer lloc per les granges. També calia la fusta per a utilitzar-la de font d'energia i per a crear carbó. A més, els primers habitants van permetre que els animals pastuessin per tot arreu sense límits, fent que la vegetació no es pogués mantenir. Els boscos no van poder regenerar-se de manera natural després d'haver estat talats (Kristinsson 1995).

Per als víkings, la granja era el centre de la societat. Sense el desenvolupament previ de la granja a la resta d'Escandinàvia, la colonització no hauria existit. Així que van importar el seu model de vida a Islàndia, introduint l'agricultura i la ramaderia amb l'impacte que això també va suposar sobre el paisatge. Es van introduir noves espècies vegetals (cereals) i animals. Durant el període del *landnám* malgrat tenir ramaderia també es consumien animals salvatges, alguns autors fins i tot proposen que l'economia real de la societat en aquell moment era la caça i la pesca. Però des d'un punt de vista ideològic i judicial seguien essent comunitats grangeres, depenien de la granja a la que pertanyien. Entre les restes d'animals que s'han trobat en els primers assentaments destaca l'alt percentatge de bestiar boví, un més baix d'ovicàpid (que durant els segles posteriors es van veure invertits), i la presència força mínima de bestiar porcí. Entre els animals salvatges sobretot hi ha bastantes restes d'ocells i algunes de peix, juntament amb restes de pingüí boreal (ja extingit) i de morsa (G. Sigurdsson 2008).

Quan els víkings van arribar a Islàndia, els únics mamífers terrestres que hi havia eren la guineu àrtica i el ratolí de bosc, juntament amb els óssos polars que venien periòdicament des de Groenlàndia. Van ser ells els qui van introduir gossos, gats, porcs, ovelles, cabres, bovins i cavalls, però també diversos paràsits. Cada granja depenia de les seves pròpies estratègies de pastoralisme i de caça i recol·lecció. La pesca a la costa era molt comuna, i sobretot molt abundant al sud-oest a finals d'hivern i principis de primavera. Com que el ferro era de fàcil accés mitjançant les torberes, no hi havia cap regió que fos més rica que les altres en aquest sentit i se n'apropiés la producció (Byock 2001).

Sempre s'ha assumit que durant l'assentament d'Islàndia hi havia temperatures càlides i no hi havia gel al mar, condicions que afavorien els viatges marítims. Les sagues diuen que hi havia un clima favorable que permetia granges grans amb molts conreus. A partir d'estudis de mol·luscs conservats en nuclis marins a les costes

d'Islàndia s'ha pogut reconstruir el clima de l'època, i s'ha vist que just abans de l'assentament hi havia temperatures altes tant en hivern com en estiu, i just després les temperatures estivals van seguir altres mentre que les hivernals van baixar bastant. Cap a l'any 960 la temperatura màxima era de 7.5-9.5°C i la mínima de 1-3.6°C, una temperatura de mitjana 6 graus més baix que durant la primera onada d'assentament.

Així, l'exploració de l'Atlàntic Nord i l'assentament es van produir durant una època molt càlida, amb temperatures hivernals elevades que demostren que no hi havia gel durant tot l'any. La baixada de temperatura tant en estiu com en hivern durant els següents 100 anys va suposar una freqüència elevada de males collites i hiverns en els que va ser més difícil sobreviure (Patterson et al. 2010).

Els assentaments més primerencs tenen una gama d'edificis i d'estils més àmplia que els més tardans. Hi ha un gran nombre d'estructures separades o semi-adossades, cadascuna amb una funció específica, totes amb una tradició escandinava però adaptades a la zona (per exemple els habitatges no estaven construïts només amb fusta com trobem a Noruega sinó que degut a la dificultat d'accedir a aquesta matèria primera es construïen amb torba). En aquesta fase inicial, però, no hi ha documentats ports estacionals, llocs d'assemblea, cabanes de pesca o de caça, refugis per a ovelles, etc. Tot això són estructures que apareixeran més tardanament, quan els assentaments passin a estar més aïllats i tenir menys edificis.

Tal com s'ha comentat, el primer poblador d'Islàndia, Ingólfur, va viure a la zona de Reykjavík segons les fonts escrites. Degut a la ocupació continuada del lloc, actual capital de l'illa, no es poden estudiar moltes restes aïllades i ben conservades de l'època, però sí que s'han trobat algunes estructures del moment.

Aðalstræti

Les restes més antigues són les aparegudes a Aðalstræti (Roberts 2001), el carrer més antic de la ciutat al barri de Kvosin. Es tracta d'uns solars al districte històric de la ciutat on s'hi havia de construir un complex hoteler. En començar a excavar van aparèixer restes antigues que van aturar el projecte. En total hi ha una extensió d'uns 1.450 m², dels quals 450 han estat excavats en extensió i en la resta s'hi ha fet diverses trinxeres i prospeccions. Aðalstræti

Entre el 1971 i el 1975 ja es van excavar alguns solars, entre els que va aparèixer un edifici construït amb torba de l'època de l'assentament (del *landnám*). En aquells moments es va pensar que era del 900, i ara ja s'ha comprovat que pertanyia a la tefra del 871 \pm 2, la coneguda tefra *landnám*.

En aquestes primeres excavacions es van agafar mostres per a intentar donar una datació mitjançant carboni 14. Tanmateix, les mostres agafades eren de carbó, que poden donar unes dates que no serveixen, ja que poden ser molt anteriors a les del context on es troben i en varis jaciments donaven un inici del *landnám* 150 anys anterior al real. A les campanyes d'excavació del 2001 es van agafar mostres de llavors d'ordi carbonitzades que van donar una data en consonància amb la de la tefra *landnám*.

Les excavacions de la zona més ben documentades, per això, van començar el 2001. Abans de començar la campanya, ja se sabia per investigacions prèvies, proximitat a edificis històrics i fonts cartogràfiques que era una zona important. L'any anterior es van fer trinxeres per a determinar la zona amb més restes arqueològiques, que va ser a la base del turó i al costat de Aðalstræti. El nord d'aquest punt era el que havia estat excavat als anys 70.

Entre el gener i el juny del 2001 es va excavar la zona 14-16, on hi havia un *skáldi*, és a dir, un tipus de cabanya típica del moment de l'assentament que també es coneix com a *la cuina* perquè és l'espai que utilitzaven per a cuinar, de fet era l'edifici principal on es realitzaven totes les activitats quotidianes. En aquest edifici s'han identificat diverses fases d'ocupació seguint la tefrocronologia, analitzant la tipologia de les estructures, mirant l'estratigrafia, observant els artefactes i comparant els documents històrics.

Les excavacions van determinar que hi ha deu fases que van des del moment d'ocupació inicial abans del 871 fins a l'excavació arqueològica del 1971-1975. Les dues primeres fases ocupen el període que ens interessa, anomenat període viking, des del 871 fins al 1.050, i la tercera ja mostra un període amb una ocupació poc continuada i activitat força perifèrica des de l'abandonament el 1.050 fins al 1.500.

En la primera fase hi trobem tres fragments de paret construïts amb torba que es van veure truncats per l'excavació del 1974, al límit nord de l'àrea. Degut a aquest tall és difícil interpretar l'estructura, únicament es pot saber-ne la datació ja que està

sota una tefra que en un principi s'havia datat en l'any 898 però que es va acabar datant en el 871 \pm 2, és l'anomenada tefra *landnám*. Per tant, se sap que la paret va ser construïda abans del 871, però no s'ha pogut determinar exactament quants anys abans. Aquesta paret té un màxim de 4,6 m de llargada, 1,25 m d'amplada i 0,35 m d'alçada. La paret de torba alterna franges de llim de color marró groc clar i fosc. A l'oest el mur acaba amb una capa d'enderroc de torba, grava i petits fragments de carbó. La cara est està en canvi coberta per la tefra *landnám*, però no apareix ni dins ni sota del mur. Sota el mur hi ha diversos dipòsits que es creu que serien naturals. El mur podria representar un límit o una estructura sense teulada, i en cap cas podria ser un habitatge. Tanmateix, l'alineació del mur podria indicar un possible lloc d'assentament cap al nord-est.

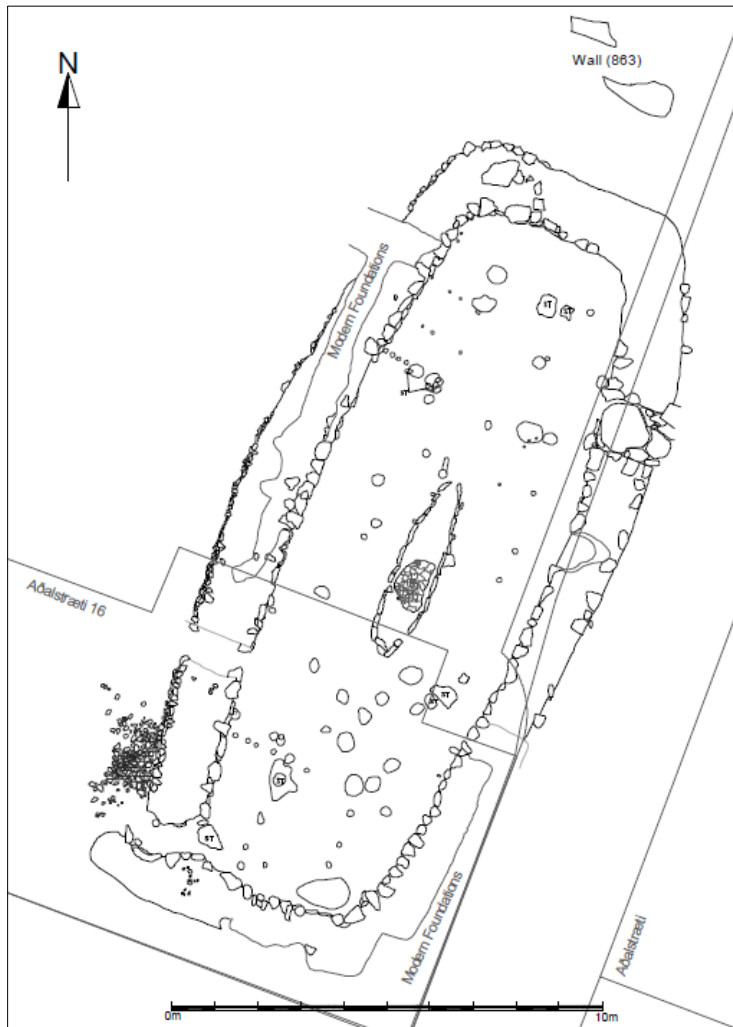
També dins de la mateixa fase hi ha sota el sòl del *skáli* un dipòsit de carbó de 0,8 m per 0,4 m segellat per la tefra *landnám*.

La pròpia construcció del *skáli* pertany a la segona fase, que és posterior al 871 ja que la tefra *landnám* es va utilitzar en les parets de torba. Aquesta segona fase està subdividida en la fase 2 a, en la que es construeix i s'ocupa el *skáli* i la fase 2 b, en la que es construeix i s'ocupa un annex al sud.

La fase 2 a compta amb l'estructura del *skáli*, que es manté gairebé intacte malgrat que algunes parts estan tallades per trinxeres posteriors. A més, les excavacions del 1970 havien excavat algunes parts de l'estructura però no havien arribat a les fases més antigues, pensaven que ja havien arribat a una capa estèril però estaven equivocats.

La part millor conservada és la situada a l'oest. El seu interior mesura 16,70 m per 3,74/5,81 m, les parets tenen una amplada d'entre 1,27 m i 1,73 m i una alçada màxima de 0,47 m. Aquestes parets estan recobertes parcialment de pedra tant a l'interior com a l'exterior, i internament estan construïdes amb torba.

Al centre del *skáli* hi ha una llar que mesura 4,37 m per 1,07 m externament construïda amb lloses de pedra arrodonides totes d'uns 0,64 m de llargada per 0,10 m d'amplada.

Fase 2 a del *skáli* (Roberts 2001, p. 45)

Cap a la part sud hi ha una llosa horitzontal força gran amb signes de rubefacció (colors negres i vermells, fissuració) i dins de la llar hi ha una seqüència de dipòsits de cendres i carbó. Al voltant d'aquesta llar hi ha alguns forats de pal, pel que potser hi havia alguna superestructura de fusta que hi estava associada.

Aquest *skáli* tenia dues entrades, una d'elles, la més gran situada al nord-est, tenia un paviment de pedra i forats de pal associats a una possible estructura d'entrada de fusta. L'entrada més petita estava al sud-oest i també tenia algunes lloses de pedra, però sense arribar al nivell de pavimentació de l'entrada del nord-est. També hi ha dos forats de pal que podrien representar una porta, i el mur oest segueix passat l'altre mur durant 1,20 m, potser per a protegir l'entrada del vent.

A l'interior del *skáli*, a la zona principal, hi ha dipòsits de carbó amb ossos sobretot al voltant de la llar. Hi ha altres forats de pal que podrien suposar altres

estructures de fusta a més de dividir l'espai en tres parts, també hi ha una concentració de forats al sud de la llar que representaria alguna estructura o moble de fusta associat a la llar. S'han recuperat uns 500 artefactes, sobretot de pedra i de ferro. Entre aquests hi ha fusaioles, objectes de ferro, moltes pedres de color sense treballar, etc.

L'estudi de mostres de terra i sediments dins del *skáli* ha permès identificar a la cantonada nord-oest una zona on s'estabulaven cabres o ovelles degut a l'acumulació de fems. També hi havia una petita habitació on s'hi guardaven sal o algues a la cantonada sud-est (Roberts 2003).

A partir d'un estudi dels sòls i materials del *skáli* més recent s'ha pogut fer una interpretació de l'ús de l'espai (Milek 2013). Al centre de l'edifici era on es duien a terme la majoria d'activitats i on hi passava més gent, cosa que es pot veure amb la compactació del sòl, a ambdós costats del fogar hi havia llocs per a seure i dormir. Al costat oest hi hauria hagut una plataforma elevada al sud de la qual podria haver-hi un teler, ja que va aparèixer una acumulació de pesos de teler. Al costat est es duien a terme activitats artesanals, ja que es van trobar una fusaiola, un ganivet i altres artefactes.

A la fase 2 b es va construir una altra estructura al sud del *skáli*, una edifici annex que es va descobrir durant les excavacions dels anys 70 i que va aparèixer en un estat no gaire bo, tallat pels fonaments d'edificis més moderns. Aquest edifici mesura 11 m per 4,7 m d'amplada a l'interior i les parets tenen un gruix de fins a 1,1 m.

A l'interior, aquest edifici té una llar de foc de 1,8 per 0,70 m. Algunes parts de l'edifici se superposen a la part sud del *skáli* de la fase 2 a, i les dues estructures estan connectades. En aquesta estructura van aparèixer 30 artefactes, sobretot objectes de ferro que podrien ser claus. Els seus murs de torba en alguns casos inclouen part de tefra *landnám* com passava amb l'estructura principal del *skáli*. Malgrat que aquest annex és posterior, l'ús d'ambdós edificis sembla que va ser majoritàriament contemporani.

Els resultats de l'excavació no van permetre identificar qui eren els ocupants d'aquests edificis, però són uns resultats molt importants ja que el mur de la primera fase representa l'ocupació més antiga que es coneix actualment d'Islàndia. Degut a les

poques restes la seva interpretació és molt difícil, però es considera que està representant ocupació i habitatge de la zona.

El *skáli* de la segona fase sembla que no deu ser el més antic de Reykjavík, ja que podria haver estat construït cap al 925. És força petit pel tipus d'edifici que és, i va ser abandonat cap al segle XI, no va estar gaires anys en ús ja que ni l'estructura principal ni l'annex tenen cap signe de reparació. Al voltant hi ha altres edificis de l'època víking. El fet que hi hagi una certa distància temporal entre les restes de la fase 1 i les de la fase 2 fa pensar que en algun altre lloc de Reykjavík hi deu haver un *skáli* més antic que aquest de Aðalstræti. De totes maneres, el jaciment d'Aðalstræti segueix sent un dels més importants d'Islàndia degut a les restes de la primera fase.

Hofstaðir

Hi ha molts altres *skáli* i diversos tipus d'edificis excavats en altres jaciments a l'illa datats del segle IX. Entre ells tenim també l'exemple de Hofstaðir, un altre jaciment molt important sobretot per la seva gran extensió. Aquest va ser excavat per primer cop el 1908 per Daniel Bruun, més endavant als anys 60 per Olaf Olsen, el 1991 van seguir Adolf Fridriksson i Orri Vésteinsson i entre finals del segle XX i principis del XXI Gavin Lucas i Thomas McGovern van passar a dirigir el projecte, amb el que van dur a terme una revisió de les excavacions antigues i van excavar noves zones.

Hofstaðir és un jaciment situat al nord-est d'Islàndia, a la regió de Mývatn. A part de la seva gran extensió i quantitat d'edificis, té 7 fases principals que arriben des de l'època víking fins a l'actualitat. Sempre hi ha hagut força discussió pel que fa a la funcionalitat del *skáli* principal, que sovint s'ha associat a rituals pagans (Jónsson 2014).

Els edificis més estudiats són un *skáli* situat al sector A/B i una *pithouse* (un edifici excavat parcialment a terra amb teulada) al sector G, tot i que hi ha molts altres edificis contemporanis, diverses estructures també excavades parcialment com les *pithouses* (Lucas 2000).

Així, al sector G hi tenim una *pithouse* de 17 m², de les més grans que s'han excavat mai a Islàndia. Aquesta *pithouse* pertany a la segona fase de l'àrea, des del 870 fins al 900. Es tracta d'una estructura rectangular però amb les cantonades

arrodonides. Està excavada 1 metre per sota de la superfície original del terra, i les seves parets estan aixecades amb torba, un material no gaire comú en aquest tipus d'estructures.

Al sud de l'estructura podria haver-hi hagut una llar, ja que hi ha pedres amb fissures. Segurament quan es va abandonar l'edifici es van endur la llar, que devia comptar amb grans lloses. Al voltant de la llar hi ha 7 forats de pal petits que podien tenir relació amb alguna activitat de la llar. Els objectes que es van trobar estaven al voltant de la llar: una fusaiola, una pinta d'os i un anell petit de ferro. Tenint en compte aquesta distribució, la llar era el lloc on es realitzaven les activitats principalment. Al sud-oest també hi podria haver hagut alguna altra activitat, ja que no hi ha un gran nombre de forats de pal juntament amb algunes fusaioles i una olla de ferro.

Degut al poc gruix que hi ha de terra, la *pithouse* no va ser utilitzada durant molt anys. Un cop abandonada cap al 900 es va col·lapsar probablement expressament per la manera com han aparegut les parets de torba dins de l'estructura, i va passar a utilitzar-se d'abocador (Lucas 1999).

La fase 1 del sector G, l'anterior a la *pithouse*, no presenta evidències d'ocupació prèvies, només hi ha una capa que mostra que abans de la construcció de l'edifici es va excavar pel voltant.

Pel que fa al *skáli*, en les excavacions dutes a terme entre el 2001 el 2002 es va poder fer una interpretació de la seva estructura interna i de les possibles funcions de cada espai (Lucas 2001; Lucas 2002).

Sembla que l'edifici principal, que després va tenir els espais afegits anomenats C2, A2, D2 i E1, estava dividit en tres construccions diferents, per a les quals van utilitzar materials constructius diferents. L'àrea central mesura 14 per 5 metres i té bigues separadores, un fogar i diversos pals. Les bigues defineixen diferents unitats dins l'àrea. Al costat oest hi hauria quatre àrees diferents i a l'est no hi hauria aquestes divisions. El sud de l'àrea central estaria també separada de la resta de l'àrea central, i a l'hora subdividida en zones més petites. Podria haver estat una avantcambra de la zona central i haver funcionat de magatzem, o de zona de festí. L'entrada nord-est tenia paviment de pedra i també hi havia grans pedres per a les

cantonades, amb construccions de torba. Segurament aquesta àrea central estava destinada a la cuina i a menjar.

Els dos passadissos entre les àrees del *skáli* són més o menys de la mateixa amplada, 1,5 metres. El seu estudi és complicat per les excavacions primerenques de Bruun, que tallen la connexió entre les diverses estructures.

L'àrea del nord també té molts talls de les excavacions de Bruun que han fet perdre les relacions estratigràfiques. Fa 6 m per 4 m i té alguns forats amb una funció difícil d'explicar, no tenen gaire contingut. Aquesta part estaria reservada a l'activitat industrial, ja que al nord oest es va localitzar un lloc de treball del ferro circular. L'àrea del sud tenia pals estructurals a la cantonada, com la del nord. Fa 5,5 m per 4 m i era una plataforma una mica elevada.

Tots aquests forats de pal que apareixen al costat dels murs est i oest mostren que l'edifici comptava amb una gran estructura de fusta. També hi ha unes files de pedres que ressegueixen ambdues parets i que podrien haver estat el suport d'uns bancs.

Vatnsfjörður

Un darrer exemple d'agrupació d'estructures datades cap a l'inici de l'assentament el trobem a Vatnsfjörður, a la costa nord-oest d'Islàndia. Segons el *Llibre de l'Assentament*, a Vatnsfjörður hi ha una de les granges originals del *landnám*, construïda per Snæbjörn Eyvindsson. Les primeres excavacions a la zona es van dur a terme l'any 2003 sota la direcció de Ragnar Edvardsson, que en les seves prospeccions ja va identificar un possible *skáli*. Mitjançant trinxeres es van poder detectar murs i sòls de dos edificis d'època víking (Milek 2011).

El 2004 es va excavar l'edifici més gran dels dos, el *skáli*. És un *skáli* amb les mides i distribució típiques dels habitatges de l'època: dues entrades a la paret de l'est, una llar central, tres parts separades per pals de fusta, un terra pavimentat de pedra a l'entrada principal. L'edifici es va datar al segle X mitjançant una datació de radiocarboni d'un os de bòvid. Les excavacions del 2005 van confirmar aquesta datació mitjançant un dipòsit d'artefactes del segle X (entre els quals hi havia cinc denes de vidre i un penjoll d'or) que va aparèixer al mur est.

A més d'aquest *skáli*, en les excavacions posteriors del 2005 es van trobar al costat de l'habitatge una ferreria (la segona estructura que s'havia detectat el 2003), un forn de terra, dues llars exteriors, diversos femers i un abocador. El 2006 seguint les excavacions al voltant de la ferreria va aparèixer un edifici allargat petit a l'est sense cap resta que podria ser un magatzem annexat a la ferreria i un altre edifici rectangular al sud-oest separat de la ferreria on el més destacat que s'ha trobat és una mola, pel que podria ser un taller o un magatzem. Al sud d'aquest taller o magatzem hi ha un edifici rectangular una mica excavat a la terra amb entrada pavimentada i paviment de pedra a la meitat nord-est. No se sap la funció de l'edifici, però la troballa d'un os de balena fa pensar que podria ser un magatzem de peix o un assecador. A l'oest d'aquest, es va excavar entre el 2007 i el 2008 un edifici rectangular amb terra pavimentat i dues entrades que amb l'anàlisi del sòl va ser identificat com un estable (on hi hauria animals herbívors). Les excavacions d'aquesta àrea van seguir fins el 2010, i es van trobar altres abocadors, focs i edificis de funcionalitat desconeguda, tots del mateix moment.

Juntament amb les excavacions que hi ha hagut regularment a la granja de Vatnsfjörður, també es va fer un estudi dels voltants de la granja, fent prospeccions per tota la regió. En total es van identificar 977 restes incloent enterraments, estructures, murs, ponts, i sobretot petits túmuls que servien per a marcar límits i rutes. Per tant, Vatnsfjörður sembla que és un lloc central tal com indiquen les sagues, i segurament al seu voltant hi ha altres estructures del moment del *landnám*.

Amb aquests jaciments (juntament amb d'altres que podríem esmentar; Jónsson 2014) es veu com durant l'inici de l'assentament els nous pobladors viatjaven en grups grans i construïen diversos edificis junts. Els nous pobladors arribaven amb vaixells, que podien ser de diversos tipus; per a transportar béns utilitzaven el *knörr*, un tipus de vaixell que podia embarrancar-se a les platges sense port i que podien portar una tripulació d'entre vint-i-cinc i trenta homes juntament amb dones, nens, ramats i resta d'equipatge. En l'època l'assentament aquest tipus de vaixell podia carregar fins a 30 tones, i cap al segle XII quan s'utilitzaven per a comerciar entre Groenlàndia i Islàndia ja podien carregar fins a 50 tones. Òbviament el fet de conèixer en grup en el moment d'arribar a una nova terra té el gran avantatge de la cooperació. A més, no hi ha cap evidència que demostrï que en una casa només hi hagués de viure una sola família, arqueològicament no es pot veure quantes persones

vivien allà realment, però tenint en compte la seva grandària en podrien conviure més d'una. En excavacions medievals més tardanes sí que es troben moltes més granges aïllades, però en aquest moment la majoria d'assentaments presenten una agrupació d'edificis (Vésteinsson 1998). Tanmateix, també hi ha alguns exemples d'habitatges de l'època que sí que apareixen més aïllats.

Grelutóttir

Un altre exemple de *skáli* de l'època, aquest cop aïllat, el tenim al jaciment de Grelutóttir, a Arnarfjörð (Byock 2001), al nord-oest d'Islàndia. Aquí tenim un *skáli* petit en el que només hi podria viure una sola família i els seus esclaus o treballadors, amb els animals en un edifici separat. L'edifici fa 13,4 per 5,4 metres. Al voltant de les parets interiors hi havia bancs amples que tenien diverses funcions, servien tan per a treballar com per a dormir. Al centre també hi ha una llar gran, i al seu damunt hi havia un forat a la teulada per a que pogués sortir el fum. L'edifici, com és habitual, tenia les parets construïdes amb torba i el seu interior estava emmarcat amb fusta.

S'han trobat evidències de metal·lúrgia i dues ferreries properes al *skáli*. Diversos artefactes quotidians datats amb radiocarboni donen una cronologia d'entre el 800 i el 900.

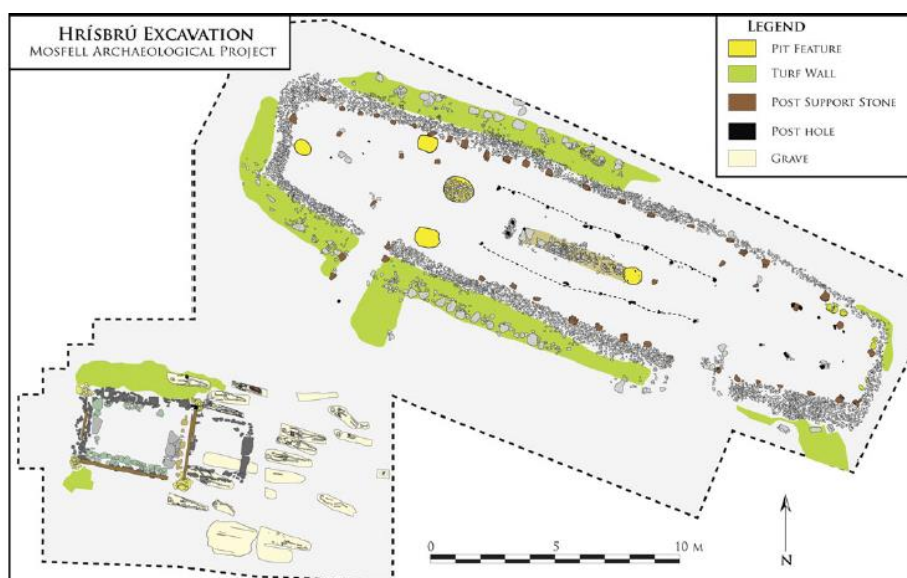
Aquest cas divergeix dels anteriors en el sentit de que enlloc de ser un assentament amb un o més edificis grans on hi podien conviure diverses famílies només compta amb un sol *skáli* que, sempre segons l'autor, només albergaria una sola família.

Mosfell (Hrísbrú)

L'últim cas que comentarem de jaciment del moment de l'assentament és un dels de la vall de Mosfell (al sud-oest d'Islàndia), dins del projecte Mosfell Archaeological Project que s'ha esmentat a la introducció. Concretament parlarem del conjunt de la granja de Hrísbrú, que s'ha excavat en les darreres campanyes i que va construir-se durant l'època del *landnám*. A Hrísbrú trobem un *skáli*, una església de fusta dels moments de la conversió al cristianisme cap a l'any 1000, un cementiri mixt pagà i cristià i un lloc d'enterrament per cremació pagà (Zori et al. 2013).

A tota la zona arqueològica de Hrísrú es troba una capa de cendra orgànica just al damunt de l'estrat que conté la tefra *landnám*, segurament de quan van cremar el bosc per a fer espai per als edificis que volien construir. A sota de l'església hi ha un nivell datat del *landnám*. En aquesta primera fase hi ha alguns abocadors domèstics i murs de torba truncats, com és habitual s'ha pogut datar a partir de la tefrocronologia. Al damunt ja hi ha l'església datada entre el segle X i XI.

El *skáli* mesura 28 m de llargada, és un dels més grans de l'assentament que s'han excavat a Islàndia. A més, al seu interior es van trobar més denes de vidre importades que a qualsevol altre jaciment. Els arqueòlegs proposen que a partir dels artefactes que hi ha aquest edifici podria ser la casa dels *godar* (els cabdills) de Mosfell, que apareix sovint referenciada en diverses sagues, sobretot la saga d'Egil com hem pogut veure a l'apartat anterior.

Skáli i església a Hrísrú (Zori et al. 2013, p. 155)

Ambdós edificis, *skáli* i església, van aparèixer molt ben conservats gràcies a que després del seu abandonament a finals del segle XI o inicis del XII no van tornar a ser ocupats, únicament es va construir una granja dalt del turó que hi ha al costat d'aquestes estructures. Hi ha molts artefactes metàl·lics i alguns de bronze. S'ha trobat escòria al sòl del *skáli*, però en petites quantitats pel que sembla que es podrien haver dut a terme petites reparacions però en cap cas hi hauria hagut una gran activitat metal·lúrgica (Wärmländer et al. 2010).

Les excavacions a Hrísrú i altres prospeccions que s'han dut a terme a la zona mostren que els primers habitants de Mosfell vivien sobretot als marges de la vall. Per exemple, els habitants de Hrísrú vivien sota la muntanya Mosfell. En canvi, les granges actuals estan més a prop del centre de la vall. Els primers edificis es van abandonar al cap de pocs anys sobretot per problemes d'erosió i esllavissaments de pedra i fang. Així, entre el segle XI i el XII, moment en que per exemple es van abandonar les estructures de Hrísrú, els habitants van abandonar la muntanya de Mosfell i es van apropar a la vall (Byock et al. 2005).

Segons els arqueòlegs, la vall de Mosfell era una unitat socioeconòmica que estava connectada amb la resta d'Islàndia mitjançant una xarxa de camins en els que podien passar-hi cavalls però no carros. A la vall hi havia un conjunt de granges separades però que en canvi funcionaven com una comunitat, no sembla que estiguessin, doncs, aïllades.

Per tant, Grelutóttir i Hrísrú serien exemples de granges de l'assentament independents, seguint el model de població que ens mostren les sagues. Tanmateix, hem de tenir en compte que el grup d'investigació de Mosfell insisteix sempre amb els seus estudis en l'estreta relació entre les sagues i l'arqueologia. Caldria més informació sobre Grelutóttir per a poder comparar bé els jaciments, però el que sabem de Hrísrú ens està dient que malgrat ser un sol *skáli*, formava part d'una comunitat molt ben connectada dins d'una mateixa vall, així que de fet no s'hauria de considerar una granja aïllada. Vatnsfjörður, on ja han aparegut diversos edificis junts, podria ser que a més també formés part d'una petita comunitat de granges comunicades com les de Mosfell, ja que les prospeccions al voltant de la granja han indicat que hi ha més restes i algunes podrien ser de la mateixa època.

Així, tenim Aðalstræti, Hofstaðir i Vatnsfjörður on han aparegut agrupacions d'edificis en les primeres fases donant una idea d'uns primers anys de convivència de diverses famílies i de l'altra banda Grelutóttir i Hrísrú, que presenten edificis independents. També hem de tenir en compte que les *pithouse* no eren només edificis per a treballar, ja que sovint tenen petites àrees de dormitori i restes d'ús quotidià. La grandària de l'edifici podria fer pensar que eren utilitzades pels esclaus, un fet que coincidiria cronològicament amb la història d'Islàndia, ja que quan l'esclavisme va desaparèixer cap al segle XII, també ho van fer les *pithouse* (Milek

2006). Així, l'aparició de *pithouses* en els jaciments pot representar també més població.

Les granges

Com ja hem vist, no es pot entendre l'expansió dels víkings sense entendre la granja. Tota la societat escandinava s'organitzava al voltant d'aquesta, encara que no depengués únicament de la seva producció. Els cabdills o *godar* més importants eren propietaris de grans terrenys que repartien llavors entre petits grangers independents.

A Escandinàvia l'edifici principal en el moment de l'assentament era el *skáli* dividit en tres parts, el mateix que hem vist en els diversos jaciments que hem esmentat de Islàndia. Els camps del voltant de l'habitatge eren una de les parts més importants dels assentaments víkings, on hi havia una combinació de camps de pastura, prats i camps de cereals amb adobs. La manera de cultivar aquests camps era amb l'anomenat *turf manuring* (adob de torba), una concentració de terra, fongs, torba i humus barrejada amb fems animals que ja s'utilitzava cap al segle VII (Myhre 1998). Ja als assentaments costaners de Noruega, sobretot els del nord, es pot comprovar que a més de la ramaderia i l'agricultura la pesca era molt important. (Milek 2011) També ho era la caça, principalment de rents (o caribús) i ants. L'explotació d'aquests recursos no agraris ja era molt important des dels inicis de l'època víking, tot i que es va intensificar més cap a finals del període.

A partir dels casos que hem vist, els víkings que van marxar a les illes de l'Atlàntic van mantenir les estructures internes dels habitatges, i podem dir que la ramaderia va seguir tenint un paper important d'acord amb alguns edificis especialitzats que hem vist (estables). No tenim gaire informació concreta pel que fa a l'agricultura, ja que si bé apareixen alguns canvis en el pol·len, l'impacte que van causar no és molt gran. De fet, els canvis que han quedat clarament marcats són els del buidatge de boscos, que ja està denotant que els colonitzadors estaven preparant camps de pastura i de conreu. En fases més tardanes sí que es pot veure més clarament l'aparició del conreu. Per exemple, a Aðalstræti trobem que just sofre la tefra *landnám* hi ha un declivi del pol·len de *betula* per la tala d'arbres, i ha aparegut només un tipus de cereal. La diversitat de la flora augmenta, cosa que pot anar associada a pràctiques agrícoles (Roberts 2004).

Així, la manca de grans canvis en els registres pol·línics pel que fa a l'aparició de cereals potser es pot deure també al fet de que, tot i ser societats lligades estretament a les granges, en la seva adaptació al nou territori van passar a dependre una mica més d'altres fonts de producció, com ara de la recol·lecció i de la caça i de la pesca, cosa que es veu a les restes de fauna dels jaciments. En l'època del *landnám* no trobem edificis destinats a aquestes pràctiques que poden ser estacionals de caça, ni tampoc per a pràctiques ramaderes com la transhumància. En moments més tardans sí que apareixeran, així que el fet de que en la fase inicial de l'assentament no n'hi hagués pot ser degut als anys d'adaptació que van haver de passar els nouvinguts, provant diverses tècniques d'adaptació abans de fer construccions estables.

Sembla que per les restes que apareixen del *landnám*, que ja hem comprovat que són escasses també pel que fa a les estructures, encara no són prou importants com per a poder comprovar exactament quin eren els sistemes de producció que utilitzaven els víkings. Com sempre, seguint les fonts escrites i amb les restes de fases posteriors podem veure que van seguir el model escandinau de camps de conreu, ramaderia i caça i pesca quan fos necessari. Tanmateix, amb la poca informació del moment encara no es pot fer un estudi prou detallat que indiqui l'equilibri que hi havia en un principi entre les típiques activitats de la granja (agricultura i ramaderia) i la caça i la recol·lecció. La forta erosió del sòl islandès, degut també en bona part a la neteja de boscos que es va fer, podria ser un factor que hagués dut als assentadors a dependre una mica més dels recursos salvatges que no pas quan estaven vivint als altres països.

Les illes Fèroe

Quan s'explica la colonització víking a l'Atlàntic Nord, sempre es dona per suposat que la primera zona on hi va haver assentaments fixos van ser les illes Fèroe, un arxipèlag que compta amb 22 illes, on hi ha molts camps de pastura però limitats a les costes degut als alts desnivells que poden arribar als 900 metres, i on no hi ha boscos.

Des del segle XIX sempre s'havia pensat que les illes havien estat ocupades des del 700 per monjos irlandesos que havien acabat marxant per la pressió dels víkings 100 anys més tard. Com a fonts escrites tenim novament el *Liber de mensura orbis terrae* de l'irlandès Dicuil. En aquest, que va ser escrit cap al 825, hi ha descrit un

conjunt d'illes separades per poca aigua on, segons diu, des de 100 anys abans d'escriure el llibre hi havien habitat ermitans però en aquell moment uns "pirates del nord" ja els havien fet marxar.

La segona font escrita la trobem en les sagues, en aquest cas a la *Saga Faereyínga* o Saga dels feroesos. Aquest text va ser escrit cap al 1200 i descriu sobretot els esdeveniments que van ocórrer en les dècades anteriors i posteriors a la introducció del cristianisme l'any 1000. Tot i així, a l'inici de la saga es parla d'un tal Grímur Kamban que va ser el primer en arribar a les illes Fèroe, durant el regnat de Harald I de Noruega. Com sempre, hem de tenir en compte que les sagues provenen de la tradició oral però que també estan influenciades per la pròpia època en la que s'escriuen, i que malgrat pretendre ser relats reals de vegades hi ha errors. Aquí, per exemple, segons el text hauríem de pensar que Grímur Kamban va arribar a finals del segle IX a l'arxipèlag, ja que és quan Harald I va arribar al poder. Malgrat això, al *Llibre de l'assentament* es diu que el nét d'aquest personatge va participar al *landnám* islandès precisament a finals del segle IX. Per aquest motiu, el llibre podria tenir un error fins i tot simplement de puntuació i estar descrivint de fet que Grímur Kamban va assentar-se a les illes Fèroe a principis del segle IX, coincidint amb les descripcions de Dicuil, i que quan Harald I de Noruega va començar a governar hi va haver una segona onada de gent que va marxar cap a les illes (Arge 1991).

No s'han trobat restes arqueològiques que puguin datar quan van arribar els ermitans irlandesos a l'illa, però s'han pogut fer estudis palinològics per exemple a Tjornuvík, a Streymoy, l'illa més gran de l'arxipèlag. Mitjançant datacions amb radiocarboni s'ha pogut datar en un horitzó entre l'any 600 i el 650 on hi ha canvis que estarien mostrant camps de conreu, i un altre horitzó datat entre el 850 i el 900 a Hov, a l'illa Suduroy, que marcaria un altre assentament, el víking (Arge 1991).

El problema principal que hi ha a les illes Fèroe és la manca de bosc (que podria deixar al registre marques de quan es va talar) i de tefra *landnám*, cosa que dificulta molt les datacions i obliga a realitzar estudis palinològics que donen resultats molt diversos. De la mateixa manera que hi ha autors que creuen que aquestes dates del segle VII i del segle IX es veuen confirmades, altres investigadors encara no creuen que hi hagi prou proves (Buckland et al. 2008). No hi hauria prou senyals degut segurament també a que la presència de pocs ermitans i ovelles no crearia un impacte prou gran com per a que quedés registrat.

Hi ha poques restes arqueològiques que puguin donar datacions de l'assentament a les illes Fèroe, alguns autors creuen que potser degut a l'erosió marina les primeres fases de molts assentaments han desaparegut i per això les datacions que s'han pogut fer són més tardanes. Un dels assentaments que aporta datacions de segle IX i X és Toftanes, al poble de Leirvík. Aquí va aparèixer una granja víking amb quatre edificis contemporanis, i una fase inicial amb només dues cases paral·leles. Els artefactes que es van recuperar van donar una datació del segle IX o X, que coincideix amb les datacions fetes amb radiocarboni dels sòls d'un dels edificis (Hansen 2003).

De la mateixa manera que passava a Islàndia, a les illes Fèroe veiem que també es va importar el model de societat escandinava que ja hi havia a Noruega. Els edificis que s'han pogut excavar de l'època segueixen les estructures habituals, també construïdes amb torba enlloc de fusta sobretot perquè en aquest arxipèlag no hi havia arbres. A més de les típiques *skáli*, els víkings van portar amb ells la seva idea de societat al voltant de la granja, malgrat que aquí també es depengués en bona part de la pesca.

Groenlàndia

Al mateix *Llibre de l'assentament* també es parla de l'arribada a Groenlàndia, datada cap al 985. El primer en establir-se a l'illa va ser Eric el Roig, un poblador d'Islàndia. El descobriment i poblament de Groenlàndia són molt coneguts ja que apareixen a la *Saga d'Eric el Roig* i a la *Saga dels groenlandesos*, que són dues de les sagues més famoses que hi ha. Si són tan conegudes i estudiades és perquè en ambdues sagues es parla de la descoberta de Vinland (a l'actual Canadà) i el petit establiment que va fer-hi Leif Ericsson, fill d'Eric el Roig.

Les fonts escrites ens diuen que Groenlàndia va ser descoberta per Gunnbjörn Ulf-Krakuson a principis del segle X quan es va perdre navegant des de Noruega rumb a Islàndia. El protagonista de les sagues i del poblament de Groenlàndia és, però, Eric el Roig, ja que va ser ell qui va establir-s'hi permanentment per primer cop. Eric el Roig va anar cap a Groenlàndia el 985 o el 986, després de ser desterrat d'Islàndia per haver comés un assassinat (ja havia estat prèviament desterrat de Noruega per un altre crim). La *Saga dels groenlandesos* ens diu que Eric va anar cap allà juntament amb deu homes més, i que el mateix any també hi van arribar 14 vaixells més. Eric el Roig va anomenar l'illa Groenlàndia, terra verda, amb la única

finalitat d'atraure-hi més gent, tal com s'explica al *Landnámabók*, on també s'anomena Gunnbjörn i es diu el nombre de vaixells que van anar-hi, al capítol XIV de la segona part:

Thorbjorn and Eyjolf and Styr followed Eirek out beyond the islands; he told them that he purposed to seek that land which Gunnbjorn, the son of Ulf Crow, saw when being driven west, beyond Iceland (by a storm), he found there Gunnbjorn's skerries. [...] That summer Eirek went to settle that land which he had found, and which he called Greenland, for he said that many men would desire to visit it if he gave the land a good name.

So men of lore say that that summer twenty-five ships went to Greenland from Broadfirth and Borgfirth, and that fourteen got through to the west, that certain of them were driven back, and some were lost. This took place fifteen years before Christian faith was made law in Iceland.

Groenlàndia és l'illa més gran del planeta, però en canvi hi ha molt poc territori habitable perquè un 75% està cobert de gel. El clima és àrtic a tot arreu, menys a alguns fiords del sud-oest on hi ha un clima subàrtic (les temperatures poden arribar a superar una mica els 10° C a l'estiu) i on es van instal·lar els islandesos. Malgrat aquestes condicions difícils, l'illa compta amb recursos abundants pel que fa a la fauna, ja que hi ha una gran quantitat de peix, caribú i foques. Aquests recursos juntament amb la població cada cop més abundant d'Islàndia haurien estat factors que haurien dut la gent a marxar cap allà. Hem de tenir en compte que Groenlàndia és molt diferent de les altres illes de l'Atlàntic Nord que hem comentat, ja que els víkings no podien habitar-la sense mantenir contacte comercial amb altres llocs, sobretot per aconseguir ferro.

Les fonts escrites, que novament no són contemporànies al moment de l'assentament sinó que van ser escrites uns dos segles més tard, descriuen aquest moment com l'arribada de grans cabdills que cercaven noves terres perquè no en podien tenir a Islàndia. Tanmateix, això pot ser per influència del moment en que van ser escrites, tal com passa amb la resta de sagues poden tenir una intenció política al darrera de voler lligar la terra a unes famílies concretes que són importants llavors.

De fet, el problema que hi havia a Islàndia a finals del segle X no era la manca de terra on construir-hi una granja, sinó més aviat que ja hi havia uns cabdills establerts (al *thing* del 930). Aquests cabdills que tenien grans extensions de terra cadascun seguien donant terres a grangers independents, però no hi havia lloc per a nous cabdills. No quedaven recursos que poguessin aportar prestigi o honor a una família i per tant els qui volguessin ser famílies reconegudes podien marxar a Groenlàndia on podien trobar béns àrtics de prestigi com ara pells o ivori (Dugmore et al. 2007).

A Groenlàndia no hi ha gaires datacions de jaciments. Tot i així tan l'arqueologia com la palinologia mostren una colonització i expansió ràpida similar a la islandesa, amb una neteja de boscos per a construir les granges i fer camps de pastura. Malgrat anar a una nova terra desconeguda, novament els víkings van importar el funcionament habitual de les seves societats basades en granges, amb l'arquitectura típica al voltant dels *skáli*.

Una de les principals diferències amb la colonització d'Islàndia la trobem en la interacció amb altres poblacions. A Groenlàndia es van formar dues àrees d'assentament, una a l'est i una a l'oest. A l'establiment oest va haver-hi contacte amb les tribus inuit Thule originàries de l'illa molt aviat.

L'establiment víking a Groenlàndia va acabar desapareixent al segle XV. Hi ha moltes discussions respecte quin va ser el motiu que va portar a aquest abandonament, que segurament va ser degut a una suma de diversos factors com ara la dependència del comerç exterior per a mantenir el mode de vida escandinau, l'erosió del sòl per la ramaderia, canvis en el clima que cada cop era més fred, problemes amb els inuit, etc. (Berglund 1986).

Tal i com passa en les investigacions arqueològiques islandeses, aquí ens manca més informació per a veure si realment la forma d'organització social va ser la mateixa des que es van assentar fins que van acabar abandonant les granges. Degut al seu abandonament sobtat és força fàcil estudiar la societat al segle XV, un tema que a més resulta molt interessant per totes les qüestions que es poden plantejar. Aquest gran interès per les fases més tardanes fa que hi hagi una manca d'estudi de les fases inicials que podria mostrar si les granges sempre van tenir el mateix funcionament o si, tal com podria haver passat a Islàndia, hi va haver un temps de convivència en grups més grans per a adaptar-se al nou territori.

Conclusions

Veiem que les fonts escrites i l'arqueologia són les dues vies que tenim per a adquirir coneixements sobre l'època de l'assentament, ambdues vàlides tot i que els textos només en alguns aspectes, en altres poden ser unes fonts enganyoses o que, si més no, s'han d'estudiar molt a fons per a saber destriar quina és la informació que sí que ens pot servir.

Segurament, les fonts escrites s'haurien de prendre més com a un reflex de la societat del moment en el que van ser escrites que no pas com una descripció acurada de l'assentament, tres segles abans. Tot i així representen un afany de la pròpia gent d'Islàndia per a entendre i conèixer el seu passat que no hem de deixar de banda. Tan el *Llibre dels Islandesos* com el *Llibre de l'assentament* compten amb fragments que sí que poden ser útils per a l'estudi del *landnám*, ja que són històries que provenen de la tradició oral i si les comparem amb el registre arqueològic ens poden confirmar la seva veracitat. Malgrat això, el propi registre arqueològic demostra que no tot el que s'explica és real i que, per tant, no ens podem prendre els llibres com un relat fidel dels segles IX i X.

La primera gran coincidència que trobem entre els dos registres és la cronologia. Des d'un bon principi els textos donaven una datació d'entre el 870 i el 874 per a l'establiment del primer noruec a l'illa, fet que s'ha pogut veure confirmat mitjançant estudis tefrocronològics que han trobat els primers assentaments i canvis palinològics provocats per l'arribada de l'ésser humà just damunt d'una tefra, coneguda amb el nom de *landnám*, datada en l'any 871 ± 2 . A més, les estructures amb una datació més antiga (just abans d'aquesta tefra), es troben a l'actual ciutat de Reykjavík, on les fonts escrites ens diuen que es va establir el primer poblador, Ingólfur Arnarson.

Si bé els noms de personatges mencionats són els que recorden al segle XIII, unes set generacions més tard, i per tant poden ser erronis, sí que ens aporten informació sobre on es van assentar els primers que van arribar a l'illa. Moltes vegades surten mencionats llocs on realment hi ha fases molt antigues, segurament perquè els habitants del moment han vist algunes restes o saben que avantpassats seus havien viscut allà. També és cert que hi ha zones amb ocupació molt antiga com ara la regió de Mývatn (on hi ha l'assentament de Hofstaðir), al nord-est d'Islàndia,

que van ser ocupades també ràpidament i en canvi ni tan sols es mencionen a les sagues (Halstad McGuire 2005).

Pel que fa a com es va organitzar aquest assentament tenim dos punts de vista diferents. D'una banda, hi ha la majoria d'arqueòlegs que aposten per la idea de que quan els primers escandinaus van arribar es van instal·lar en petites comunitats almenys durant els primers anys, una manera de poder fer front junts a les dificultats que els pogués suposar adaptar-se a un medi desconegut. Aquí trobaríem els exemples de Reykjavík (Aðalstræti), Hofstaðir i Vatnsfjörður, juntament amb molts altres jaciments en els que han aparegut una agrupació d'estructures en les primeres fases.

Tant el *Llibre de l'Assentament* com el *Llibre dels Islandesos* escriuen que malgrat que la gent viatjava cap a Islàndia amb grups de varies famílies, després cadascuna construïa la seva pròpia granja independent sense cap mena de relació amb la resta de granges de l'illa. Aquesta idea està mostrant la Islàndia medieval, la del moment en que es van escriure totes les fonts escrites, i en la que la societat funcionava d'aquesta manera, amb granges aïllades controlades per grangers independents (Vésteinsson 1998). També s'ha de tenir en compte la possibilitat de que aquest afany del *Landnámabók* per a citar molts personatges que van arribar a l'illa i on es van establir pot tenir un rerefons econòmic. En molts casos se cita la genealogia d'aquestes persones fins a arribar al segle XII, moment en el que es van escriure els llibres, evidenciant així que una propietat sempre ha pertangut a la mateixa família. A Islàndia no hi havia documents demostrant la propietat de les terres o els drets que tenien els propietaris sobre aquestes, per això un llibre com aquest podia ajudar els propietaris del moment a defensar que aquella terra els pertanyia davant de qualsevol disputa, que havia estat de la seva família des de la colonització (Benediktsson 1966).

Actualment no hi ha gaires investigadors que utilitzin les sagues com a font d'informació i menys que hi trobin coincidències en aquest aspecte, però tenim el *Mosfell Archaeologic Project* que sí que pretén seguir les sagues. Defensen l'autenticitat de les descripcions (sagues i llibres) fent servir les troballes arqueològiques a la vall del Mosfell, que al seu parer ens mostren granges aïllades, cadascuna d'elles propietat d'una sola família. Tanmateix, dins de les explicacions que ells mateixos fan dels assentaments de la vall (Byock et al. 2013) ja es veu que no

estan parlant realment de famílies totalment independents, sinó que formaven una comunitat entre elles, de manera similar al que passaria en els jaciments on hi ha més d'una estructura junta. Potser la diferència entre aquests jaciments i els comentats anteriorment de la mateixa època que compten amb varis edificis, és que a la vall del Mosfell la comunicació entre les granges era tan bona que no els calia viure a prop per a relacionar-se, ajudar-se i compartir els recursos necessaris per a adaptar-se a l'illa.

A més, si comparem l'assentament d'Islàndia amb l'anterior a les illes Fèroe i el posterior a Groenlàndia, veiem que la situació va ser semblant. Sembla que allà els escandinaus també van portar amb ells la seva manera de viure i d'organitzar-se, introduint alguns canvis per a adaptar-se als nous medis (com ara una explotació més important de recursos naturals, caça i pesca). Precisament el fet de que visquessin de la mateixa manera a aquests tres llocs va suposar uns resultats ben diferents a cadascun d'ells. A les illes Fèroe, hi va haver un impacte mediambiental però que no va suposar un gran canvi, era un lloc on ja no hi havia boscos així que no van acabar radicalment amb ells com va passar a Islàndia. A Islàndia precisament l'assentament va suposar una forta erosió del sòl degut sobretot a aquesta tala massiva d'arbres. Finalment, a Groenlàndia no es va poder suportar aquest estil de vida i es van haver de deixar enrere els assentaments de l'illa cap al segle XV.

Cada vegada podem trobar més investigacions que ja no busquen respostes només a les preguntes clàssiques sobre l'assentament, és a dir, cronologia i origen dels nouvinguts, sinó que van més enllà. Tanmateix, encara no hi ha cap estudi general que recopili dades sobre tots els jaciments amb fases del *landnám* islandès i que pugui donar una visió real de com es van organitzar socialment els primers pobladors de l'illa. S'ha de veure si hi havia petites comunitats a tot arreu (ja siguin amb construccions properes o amb sistemes tipus Mosfell) o si, en canvi, depenent de la zona de l'illa la gent es va organitzar de diferent manera. Caldria analitzar totes les memòries i publicacions d'excavacions per a poder arribar a tenir una visió general que permetria, llavors sí, dur a terme una bona comparació amb el que ens diuen les fonts escrites.

Bibliografía

Amorosi, T., Buckland, P., Dugmore, A., Ingimundarson, J. H., McGovern, T. H. (1997). Raiding the Landscape: Human Impact in the Scandinavian North Atlantic. *Human Ecology*, 25 (3), pp. 491-518.

Arge, S. V. (1991). The Landnám in the Faroes. *Arctic Anthropology*, 28 (2), pp. 101-120.

Arneborg, J. (2008). "The Norse settlements in greenland." A Brink, S., Price, N. (eds.) *The Viking World* (pp. 588-603). Londres: Routledge.

Benediktsson, J. (1966). Landnámabók. *Saga-book of the Viking Society for Northern Research*, XVII, pp. 275-292.

Berglund, J. (1986). The Decline of the Norse Settlements in Greenland. *Arctic Anthropology*, 23 (1), pp. 109-135.

Bruun, P. (1997). The Viking Ship. *Journal of Coastal Research*, 13 (4), pp. 1282-1289.

Buckland, P. C., Panagiotakopulu, E. (2008). "A palaeoecologist's view of landnám. A case still not proven?" A Paulsen, C. i Michelsen, H. D. (eds.) *Símunarbók. Heiðursrit til Símun V. Arge á 60 ára degnum* (pp. 31-41). Tórshavn: Fróðskapur, Faroe University Press.

Byock, J. (2001). *Viking Age Iceland*. Londres: Penguin Books.

Byock, J., Walker, P., Erlandson, J., Holck, P., Zori, D., Gudmunsson, M., et al. (2005). A Viking-age Valley in Iceland: The Mosfell Archaeological Project. *Medieval Archaeology*, XLIX, pp. 195-218.

Byock, J., Zori, D. (2013). Viking Archaeology, Sagas, and Interdisciplinary Research in Iceland's Mosfell Valley. *Backdirt: annual review of the Cotsen Institute of Archaeology at UCLA*, pp. 124-141.

Casariego Córdoba, A., Casariego Córdoba, P. (2010). *Anónimos islandeses del siglo XIII. Saga de los groenlandeses. Saga de Eirik el Rojo*. Madrid: Ediciones Siruela.

Dugmore, J. A., Church, M. J., Buckland, P. C., Edwards, K. J., Lawson, I., McGovern, T. H., et al. (2005). The Norse *landnám* on the North Atlantic islands: an environmental impact assessment. *Polar Record*, 41 (1), pp. 21-37.

Dugmore, J. A., Gísladóttir, G., Simpson, I. A., Newton, A. (2009). Conceptual Models of 1200 years of Icelandic Soil Erosion Reconstructed Using Tephrochronology. *Journal of the North Atlantic*, 2, pp. 1-18.

Dugmore, J. A., Keller, C., McGovern, T. (2007). Norse Greenland Settlement: Reflections on Climate Change, Trade, and The Contrasting Fates of Human Settlements in the North Atlantic Islands. *Arctic Anthropology*, 44 (1), pp. 12-36.

Fridriksson, A., Vésteinsson, O. (Eds.). (1997). *Hofstadir i Mývatnssveit. Framvinduskýrsla 1997*. Reykjavík: Fornleifastofnun Íslands (FS042-91015).

Fridriksson, A., Vésteinsson, O. (Eds.). (1998). *Hofstadir 1998. Preliminary Reports*. Reykjavík: Fornleifastofnun Íslands (FS062-91016).

Halstad McGuire, E. (2005). Archaeology in Iceland: Recent Developments. *Scandinavian-Canadian Studies*, 16, pp. 11-26.

Hansen, S. S. (2003). "The Early Settlement of the Faroe Islands: The Creation of Cultural Identity". A Barret, J. (ed.) *Contact, Continuity and Collapse. The Norse Colonization of the North Atlantic* (pp. 33-72). Turnhout: Brepols.

Helgason, A., Sigurdardóttir, S., Gulcher, R. J., Ward, R., Stefansson, K. (2000). mtDNA and the Origin of the Icelanders: Deciphering Signals of recent Population History. *The American Journal of Human Genetics*, 66 (3), pp. 999-1016.

Jónsson, J. O. (2014). *Food, blood and little white stones. A study of ritual in the Icelandic Viking Age hall*. Reykjavík: Háskóli Íslands.

Keller, C. (2009). *The Northern Frontier – North Atlantic Farming during the Viking and Middle Ages*. [en línía] url:<http://www.nabohome.org/meetings/glthec/materials/keller/KellerEARTHTextandFigs.pdf>

Kristinsson, H. (1995). Post-settlement history of Icelandic forests. *Búvísindi, Icelandic Agricultural Sciences*, 9, pp. 31-35.

Lucas, G. (Ed.). (1999). *Hofstadir 1999. Interim report*. Reykjavík: Fornleifastofnun Íslands (FS102-91017).

Lucas, G. (Ed.). (2001). *Hofstadir 2000. Interim report*. Reykjavík: Fornleifastofnun Íslands (FS130-91018).

Lucas, G. (Ed.). (2001). *Hofstadir 2001. Interim report*. Reykjavík: Fornleifastofnun Íslands (FS167-91019).

Lucas, G. (Ed.). (2003). *Hofstadir 2002. Interim report*. Reykjavík: Fornleifastofnun Íslands (FS193-910110).

McGovern, T. H. (1990). The Archaeology of the Norse North Atlantic. *Annual Review of Anthropology*, 19, pp. 331-351.

Milek, K. B. (2006). *Houses and Households in Early Icelandic Society: Geoarchaeology and the Interpretation of Social Space*. Cambridge: University of Cambridge.

Milek, K. (ed.) (2011). *Vatnsfjörður 2010. Interim reports*. Reykjavík: Fornleifastofnun Íslands (FS461-030910).

Milek, K. B., Roberts, H. M. (2013). Integrated geoarchaeological methods for the determination of site activity areas: a study of a Viking Age house in Reykjavík, Iceland. *Journal of Archaeological Science*, 40, pp. 1845-1865.

Myhre, B. (1998). "The Archaeology of the Early Viking Age in Norway." A Clarke, H. B., Mhaonaigh, M. N., Ó Floinn, R. (eds.) *Ireland and Scandinavia in the Early Viking Age* (pp. 2-36). Dublin: Four Courts Press.

Patterson, W. P., Dietrich, K. A., Holmden, C., Andrews, J. T. (2010). Two millennia of North Atlantic seasonality and implications for Norse colonies. *PNAS*, 107 (12), pp. 5306-5310.

Roberts, H. M. (Ed.). (2001). *Archaeological Excavations at Adalstraeti 14-18, 2001. A Preliminary Report*. Reykjavík: Fornleifastofnun Íslands (FS156-00161).

Roberts, H. M. (Ed.). (2004). *Excavations at Adalstraeti, 2003*. Reykjavík: Fornleifastofnun Íslands (FS243-00162).

Sigurdsson, G. (2008). "The North Atlantic expansion." A Brink, S., Price, N. (eds.) *The Viking World* (pp. 562-570). Londres: Routledge.

Sigurdsson, J. V. (2008). "Iceland." A Brink, S., Price, N. (eds.) *The Viking World* (pp. 571-587). Londres: Routledge.

Simpson, I. A., Vésteinsson, O., Adderley, W. P., McGovern, T. H. (2003). Fuel resource utilisation in landscapes of settlement. *Journal of Archaeological Science*, 30, pp. 1401-1420.

Smith, K. P. (1995). *Landnám*: the settlement of Iceland in archaeological and historical perspective. *World Archaeology*, 26 (3), pp. 319-347.

Steffensen, J. (1966). Aspects of Life in Iceland in the Heathen Period. *Saga-book of the Viking Society for Northern Research*, XVII, pp. 177-205.

Sveinbjörnsdóttir, A. E., Heinemeier, J., Gudmunsson, G. (2004). ¹⁴C Dating of Settlement of Iceland. *Radiocarbon*, 46 (1), pp. 387-394.

Sveinsson, E. O. (1957). The Value of the Icelandic Sagas. *Saga-book of the Viking Society for Northern Research*, XV, pp. 1-16.

Valsson, T., Ulfarsson, G. F., Gardarsson, S. M. (2013). A theory of the evolution of settlement structures based on identification and use of patterns: Iceland as a case study. *Futures*, 54, pp. 19-32.

Vésteinsson, O. (1998). Patterns of Settlement in Iceland: a study in Prehistory. *Saga-Book of the Viking Society for Northern Research*, XXV, pp. 1-29.

Vésteinsson, O., McGovern, T. H., Keller, C. (2002). Enduring Impacts: Social and Environmental Aspects of Viking Age Settlement in Iceland and Greenland. *Archaeologia Islandica*, 2, pp. 98-136.

Wärmländer, S. K. T. S., Zori, D., Byock, J., Scott, D. A. (2010). Metallurgical findings from a Viking Age chieftain's farm in Iceland. *Journal of Archaeological Science*, 37, pp. 2284-2290.

Zori, D., Byock, J., Erlendsson, E., Martin, S., Wake, T., Edwards, K. J. (2013). Feasting in Viking Age Iceland: sustaining a chiefly political economy in a marginal environment. *Antiquity*, 87, pp. 150-165.